

РОЗДІЛ Історичні та теоретичні засади розвитку мистецької освіти в контексті постнекласичної педагогіки

<https://doi.org/10.28925/2518-766X.2021.61>

УДК 37.091.3:78

Олексюк Ольга Миколаївна,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
o.oleksiuk@kubg.edu.ua

ORCID iD: 0000-0002-7785-1239

МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається стан наукового осмислення педагогічної міфології, спрямований на відстеження генези міфів, особливості її розвитку в умовах мистецької освітньої комунікації. Автор статті вважає, що в теорії і практиці сучасної мистецької педагогіки «стара педагогіка» суперечить новій реальності. Необхідними аспектами нової педагогічної міфології стали регламентація, стандартизація, оптимізація та компетентнісний підхід. Виникає особлива філософія освіти, яка відповідає стандартам цифрового суспільства. В умовах цифрового оновлення сучасної мистецької освіти слід проаналізувати невдалий досвід інноваційної діяльності задля моделювання оптимальних способів поліпшення ситуації.

Ключові слова: міф, педагогічний міф, сучасна мистецька освіта, цифровізація суспільства.

Олексюк О.Н.

Мифы и реальность современного художественного образования

В статье рассматривается состояние научного осмысления педагогической мифологии, направленное на отслеживание генезиса мифов, особенности развития в условиях художественной образовательной коммуникации. Автор статьи считает, что в теории и практике современной художественной педагогики педагогика прошлого века вступает в противоречие с новой реальностью. Необходимыми аспектами новой педагогической мифологии стали регламентация, стандартизация, оптимизация и компетентностный подход. Возникает особая философия образования, соответствующая стандартам цифрового общества. В условиях цифрового обновления современного художественного образования необходимо проанализировать опыт инновационной деятельности для моделирования оптимальных способов улучшения ситуации.

Ключевые слова: миф, педагогический миф, современное художественное образование, цифровизация общества.

Olga Oleksiuk

Myths and Realities of Modern Art Education

The article considers the state of scientific understanding the pedagogical mythology, which is aimed at searching the genesis of myths, the peculiarities of development in terms of artistic educational communication. The author of the article considers that, within the theory and practice of modern art pedagogy, «old pedagogy» is in conflict with the new reality. Regulation, standardization, optimization and competence approach became the necessary aspects of a new pedagogical mythology. The special

philosophy of education appears that follows standards of the digital society. In the context of digital renewal of the modern art education, it is necessary to analyse the failed experience of innovation activity in order to model the best ways to improve the situation.

Key words: *myth, pedagogical myth, modern art education, digitalization of society.*

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

© Олексюк О.М., 2021

Постановка проблеми.

Входження людини в глобальний інформаційно-комунікаційний простір — це не тільки можливість переформатування освітніх зв'язків, а й необхідність перебудови традиційних основ освітнього процесу. Значною мірою ці процеси та їхні зміни охоплюють систему освіти, педагогічне співтовариство й особливо впливають на студентську молодь та її суб'єктний розвиток в умовах цифрової трансформації освіти й соціуму. Це зумовлено тим, що сучасна молодь радикально відрізняється від старшого покоління системою цінностей, що орієнтують життєві цілі та внутрішнє життя душі на предметно-чуттєву реальність, матеріалізацію внутрішніх спонукань, які руйнують звичну ідентичність людини.

Водночас, попри позитивні аспекти в трансформації освітнього середовища, відбувається руйнація традицій професійної культурної спадкоємності. Конструюються принципово нові погляди на структуру освітніх систем і процесів. Отже, глобальна інформаційна мережа відкриває нові можливості для педагогічної діяльності, створюючи інструменти для формування людини, яка живе в новому глобальному інформаційному світі, вносить певні руйнації в суб'єктність особистості та взаємини в соціумі. У зв'язку із цим важливо зберігати в закладах вищої освіти передові традиції педагогічної культури, які ґрунтуються на ідейних настановах культурного середовища. Як результат — виникають міфи збереження гуманістичної спрямованості освіти, які дають змогу забезпечити розвиток людини як соціокультурної та професійної особистості. На думку Ш. Амонашвілі, «стара педагогіка» з її жорсткими етичними позиціями перебудови архітектоники особистості, репресивно-маніпулятивним характером впливу на людину починає суперечити новій цифровій реальності, що принципово змінює простір процесів раціонального й чуттєвого розуміння. Водночас зміст і форми педагогічної взаємодії минулого століття й надалі спостерігаємо в педагогічних міфах.

Мета статті — розкрити сутність і зміст педагогічних міфів у контексті цифровізації мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз сучасної соціокультурної ситуації в Україні та світі дає змогу стверджувати, що інформаційне суспільство ставить

перед освітньою галуззю серйозні виклики, що, зі свого боку, спричиняє появу педагогічних міфів [3]. Зазвичай педагогічну міфологію уналежнюють до освітньої практики і виключають її з галузі наукових знань. Припускаючи, що вітчизняна наука через свою специфіку пов'язана з міфами, розглянемо зміст цього поняття в науковій літературі. У сучасній науковій теорії та практиці підґрунтям для вивчення педагогічних міфів у контексті цифровізації мистецької освіти стали праці таких дослідників: А. Вознюка, А. Дубасенюк, С. Гончаренка, О. Сухомлинської та ін.; П. Вайнцвайга, Р. Патцлаффа, Т. Кальдера, Т. Оппенгеймера, М. Шлітцера, Ш. Амонашвілі, П. Бурдьє, М. Мамардашвілі, Н. Багдасар'яна та ін.

Методологія дослідження. Для досягнення мети використано наукові методи, що створюють методологічні засади вибраного дослідження, а саме: аналітичні — для вивчення наукового фонду, індуктивно-дедуктивний та узагальнення — для розкриття сутнісних характеристик досліджуваного педагогічного явища, його закономірностей, функціонування та розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях склалася традиція застосовувати описовий підхід до аналізу поняття «*педагогічний міф*». На нашу думку, наукове осмислення міфології має спиратися на аналітичний підхід, ключові проблеми якого зводяться до виявлення джерел педагогічної міфотворчості, установлення причин виникнення міфів та аналізу особливостей педагогічного мислення, що сприяє його міфологізації. Також цей процес спрямований на відстеження генези міфів, на визначення співвідношення наукового, буденного та міфологічного в педагогічній свідомості й практичній діяльності. Вочевидь аналітичний та описовий підходи необхідно поєднувати. Водночас складно описати міф і спростувати його, ігноруючи причини виникнення, особливості розвитку, взаємодії з іншими міфами та науковими знаннями тощо. І навпаки, розгляд витоків, генези, типології міфів без конкретного опису також непродуктивний.

Міф як система поглядів, стереотипів поведінки набуває особливої актуальності в мистецькій освітній комунікації. Досвід попередніх поколінь культивує його як спосіб раціонального спілкування між людьми. Догматизовані, тобто застарілі чи навіть помилкові педагогічні принципи, на які спираються у своїй діяльності

викладачі мистецьких закладів вищої освіти, називають педагогічними міфами, сукупність яких на рівні педагогічної рефлексії та теорії становить мистецьку міфологію — новий напрям музично-педагогічної науки й практики.

Сучасні вчені вважають, що міф є способом відтворення культури, яка зберігає характерні способи діяльності. У нашому розумінні міф як певне раціонально неосмислене, реально неперевірене вірування містить настанови майбутньому поколінню.

У теорії і практиці сучасної музичної педагогіки активно пропагується міф про «радянську школу», зовнішні параметри якої формують стандарти її смислової інтерпретації як школи високої антропологічної культури. Ідеалізуючи концепти «радянська школа» і «радянський учитель», автори звертають увагу на те краще, що було в них, припускаючи, що якщо в радянську епоху існували ідеали, то зараз торжество того, що визначається «ринковою ментальністю». Це відбувається на противагу інтелектуальній витонченості приборників лібералізації освіти, які наполягають на необхідності її переорієнтації на свободу вибору та індивідуальні переваги, що змінюють характер педагогічної діяльності.

Поділяємо думку, що «стара педагогіка» суперечить новій реальності, що принципово змінює простір процесів раціонального й чуттєвого розуміння, у якому «нові засоби комунікації виявляють інтенсивний і багатомірний вплив на структурно-формульовані елементи культури загалом» (Н. Багдасар'ян) [2, с. 23], що потребує від викладачів особливої стратегії поведінки, мислення й відчуття. Водночас форми і зміст педагогічної взаємодії минулого століття продовжують навіюватися викладачам, які є представниками іншого типу культури, індиферентними до традиційних ціннісних систем, що сприяють посиленню «культурного розриву», а це означає втрату значимості викладача як найбільшої цінності суспільства.

Згідно з методологічною позицією Н. Багдасар'яна [2, с. 23], на «семантичному рівні це проявляється в тому, що мова “цифрового покоління” обростає новими словами і речовими зворотами таким чином, що стає вже майже недоступною минулим поколінням. Тим більше для них є складними для розуміння смисли, які за новою мовою приховуються. Нова культура, що формується в деякій, наразі не очевидній логіці, ніби “випадково”, із фрагментів, що скидається на суспільство із найрізноманітніших витоків інформації, втрачає точки відліку, залишаючи при цьому людину на поверхні феноменів» [2, с. 23].

Втрата чітких орієнтирів у поділі добра й зла та індиферентність у ставленні до професійної моралі призводить до зниження в педагогічному

середовищі значимості ключових аксіологічних понять, до яких зараховують поняття «добро» і «доброта» [1, с. 24]. Під час спроби визначити специфіку взаємовідносин у новій освітній культурі, змінити роль і статус викладача у структурованні освітньої практики взаємодії потрібно враховувати у процесі управління закладом вищої освіти характер змін, які впливають на зміст професійної етичної системи, внутрішні моральні закони, абсолютні принципи, що забезпечують взаємодію учасників освітнього процесу.

На жаль, у мистецькому середовищі практично не розглядають такі феномени, як заперечувальний ефект застосування форм, методів, технологій; не аналізують можливості їх використання. Так виникає міф про особливу роль педагогічних форм, методів, технологій навчання, який уможлиблює вдосконалення процесу виховання, пошук нових засобів і підходів. Водночас він може бути «шкідливим» у тому разі, якщо педагог не зважає на опосередкований характер освітньої реальності, застосовує метод без урахування конкретних умов.

Наступний міф: технологізація, алгоритмізація освітнього процесу позбавляють викладача мистецьких закладів вищої освіти можливості творчості, будуються на опозиції «творчість — алгоритмізація» [5, с. 43]. Зважаючи на це, постає запитання, чи може реалізація технологій розглядатися як музично-педагогічна творчість?. Відповідь буде позитивною, якщо це не копіювання без розуміння сенсу і змісту технології.

Це запитання зумовлює наступне: чи можна назвати музично-педагогічною творчістю непродумані, спонтанні, раніше не спроектовані дії викладача, які призводять до негативного результату? На нашу думку, ні. Припускаємо, що не можна відмовитися від технологій на благо музично-педагогічної творчості й складно будь-яку творчість подати як абсолютно позитивний факт.

Регламентация, стандартизація, оптимізація та інші поняття ввійшли в педагогічний словник і категоріальний апарат мистецької педагогіки. Власне, освітній процес став дорівнюватися до виробництва, а отже має довести й обґрунтувати свою ефективність, гнучку пристосованість. Визнання цінності розвитку творчих здібностей зберігається, але право на творчість визнається за групою особливо обдарованих студентів, яку треба виявити й підтримати [5].

Компетентнісний підхід, упроваджений в освіті, пов'язаний із певним набором чітко визначених компетентностей, якими має оволодіти студент. Ці здатності та орієнтири потрібно сформувати засобами навчальної дисципліни, а викладач має продемонструвати взірцеву виконавську діяльність. Водночас предметний зміст навчальної дисципліни оформляється як набір знань і вмінь різних рівнів володіння.

Орієнтація на компетентнісний підхід має свої позитивні сторони: ініціює роботу рефлексійної свідомості, передбачає чіткий самозвіт про результати діяльності тощо. Поділяємо думку про те, що перетворення компетентнісного підходу в парадигмальну основу всієї освіти нівелює складність освітньої діяльності. Соціокультурна сутність освіти не може бути розщеплена на сукупність компетентностей для здійснення тієї чи тієї діяльності: одні компетентності важливі для набуття світоглядних орієнтирів, інші — відповідають за вивчення психології тощо. Виникає особлива філософія освіти, яка відповідає стандартам цифрового суспільства.

Міф про результативність освітніх форм, методів і технологій сприяє виникненню у свідомості викладачів закладів вищої мистецької освіти такого феномену, як «перетворені форми» (М. Мамардашвілі), коли зовнішня форма відділяється від внутрішнього змісту і стає об'єктною [5, с. 41].

Для того, щоб зменшити шкідливий вплив перелічених міфів на практичну діяльність викладача, необхідно, як правильно зауважив П. Бурд'є, «одночасно формувати теорію (створювати моделі тощо) і вводити в остаточне формулювання розбіжності між теорією і практикою» [10, с. 143]. На думку автора, потрібно готувати майбутніх викладачів музичних дисциплін у закладі вищої освіти до «занурення» музично-педагогічної теорії в практику реального освітнього процесу. Зазвичай майбутніх викладачів ознайомлюють з механізмами перенесення цієї реальності в освітню ситуацію. Однак фіксують випадки, коли під час університетських занять студентів «занурюють» у науково-педагогічну реальність.

Саме тому результатом таких педагогічних дій стають хибні судження здобувачів освіти: «педагогічна теорія — це одне, а практика — зовсім інше», «навіщо вчити педагогічну теорію, якщо на практиці все буде по-іншому?» Надалі вони переказують на іспитах зміст посібників, а під час практики їм бракує вміння зацікавлювати навчальним матеріалом, застосовувати вивчений педагогічний прийом чи метод.

Міф про те, що педагогічні інновації, експерименти відіграють винятково позитивну роль в освітній діяльності, а консерватизм відтягує науку і практику назад, побудований на опозиції «традиції — новації» («новатори — консерватори») [5, с. 42]. Сучасна система мистецької освіти характеризується активним зростанням інноваційних процесів, які здебільшого розглядають із позитивного погляду. Увага акцентується на описі позитивного інноваційного досвіду, а негативний переглядається як інноваційна діяльність. Переконані, що для успішного розвитку сучасної мистецької освіти потрібно проаналізувати невдалий досвід такої діяльності задля моделювання оптимальних способів поліпшення ситуації, що подекуди ще трапляється.

Висновки. Отже, аналіз поняття «педагогічний міф», з'ясування сутності й змісту окремих із них дали змогу пересвідчитися в актуальності порушеної проблеми. Спираючись на проаналізовані основні сутнісні ознаки педагогічних міфів, можемо стверджувати, що ґрунтовний аналіз і розвінчування окремих із них учасниками освітнього процесу дасть змогу осучаснити процес навчання в закладах вищої освіти, зумовить системний поступ мистецької освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асадуллин Р.М., Кирьякова А.В., Фролов О.В. Феномен добра и доброты в ценностном мире школьной культуры. *Педагогика*. 2020. № 8. С. 17–26.
2. Багдасар'ян Н.Г. Прошлое, настоящее и будущее культуры: субъективные заметки. *Культура культуры*. 2014. № 4.
3. Вознюк А.В., Дубасенюк А.А. Философские основания педагогической аксиоматики: монография. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 240–250.
4. Гончаренко С. Фундаментальність професійної освіти — потреба часу. *Педагогічна газета*. 2004. № 12 (125). С. 3.
5. Мазниченко М.А. Мифы современного образования. *Педагогика*, 2007. № 2. С. 37–44.
6. Мамардашвили М.К. Классический и неклассический идеалы рациональности. Санкт-Петербург: Азбука, Азбука-Аттикус, 2010. 288 с.
7. Олексюк О.М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: монографія. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 268 с.
8. Патцлафф Р., Кальдер Т. и др. Лейтмотивы вальдорфской педагогики. От трех до девяти лет; пер. с нем. К.: Изд-во «НАИРИ», 2008. с. 90–93.
9. Сухомлинська О.В. Историко-педагогический процесс: новые подходы до общих проблем. К.: АПН, 2003. С. 3–4.
10. Bourdieu P. Espace social: Champs et pratiques. *Бурд'є П. Социальное пространство: поля и практики*: сб. ст. ; сос., общ. ред. пер. и послесл. Н.А. Шматко. Москва, 2005 / Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. 01.10.2009. URL: <https://gtmarket.ru/library/basis/3707>.

11. Jadwiga Uchyla-Zroski. Wartości edukacji muzycznej dzieci i młodzieży w perspektywie tradycji i współczesności. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Artystyczny. Cieszyn, 2016. 168 p.
12. Oppenheimer Todd. The Flickering Mind: Saving Education from the False Promise of Technology. — N.Y.: Random House, Trade Paperback. — 528 p. URL: <http://www.booknoise.net/flickeringmind>
13. Paul Schafer D. Culture and Spirituality key to life and living in the Twenty-First Century, *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2003. Вип. 1 (54). С. 3–21.

REFERENCES

1. Asadullyn, R. M., Kyriakova, A. V., Frolov, O. V. (2020). Fenomen dobra i dobroty v tsennostnom mire shkolnoi kultury [The Phenomenon of Kindness in the Value World of School Culture]. *Pedagogika*, № 8, 17–26 (in Russian).
2. Bagdasarian, N. G. (2014). Proshloie, nastoiashchee i budushchee kultury: subiektivnyie zametki [The Past, Present and Future of Culture: Subjective Notes]. *Kultura kultury*, №4 (in Russian).
3. Vozniuk, A. V., Dubaseniuk, A. A. (2011). Filosofskie osnovaniia pedagogicheskoi aksiomatiki: monografiia [Philosophical Foundations of Pedagogical Axiomatics: monograph]. Zhytomyr: «Vyd-vo ZhDU im. I. Franka», 240–250 (in Russian).
4. Honcharenko, S. (2004). Fundamentalnist profesiinoi osvity — potreba chasu [Fundamental Nature of Vocational Education as the Necessity of Time]. *Pedahohichna hazeta*, № 12 (125), 3 (in Ukraine).
5. Maznichenko, M. A. (2007). Mify sovremennogo obrazovaniia [Myths of Modern Education]. *Pedagogika*, № 2, 37–44 (in Russian).
6. Mamardashvili, M. K. (2010). Klassicheskii i neklassicheskii idealy ratsionalnosti [Classical and Non-Classical Ideals of Rationality]. SPb.: ABC, ABC-Atticus, 288 (in Russian).
7. Oleksiuk, O. M. (2019). Rozvytok dukhovnoho potentsialu osobystosti u postneklasichnii mystetskii osviti: monohrafiia [Development of Spiritual Potential of Personality in Post-Classical Art Education: monograph]. 2-he vyd., pererob. ta dop., Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 268 (in Ukraine).
8. Patclaff, R., Kalder, T. i dr. (2008). Leitmotivy valdorfskoi pedagogiki. Ot trekh do devkati let [Leitmotifs of Waldorf Pedagogy. From three to Nine Years Old]. Pervod s nemetskogo, K.: Izd-vo «NAIRI», 90–93 (in Russian).
9. Sukhomlynska, O.V. (2003). Istoryko-pedahohichni protsesy: novi pidkhody do zahalnykh problem [Historical and Pedagogical Process: New Approaches to Common Problems]. K.: APN, С. 3-4 (in Ukraine).
10. Bourdieu, P. (2005). Espace Social: Champs et pratiques. Burdio P. Sotsialnoie prostranstvo: polia i praktiki [Social Space: Fields and Practices]. Sb. st. Sostavlenie, obshchaia redaktsiia perevoda i posleslovie N. A. Shmatko. M., Elektronnaia publikatsiia: Tsentr gumanitarnykh tekhnologii (in English). <https://gtmarket.ru/library/basis/3707>
11. Jadwiga, Uchyla-Zroski (2016). Wartości edukacji muzycznej dzieci i młodzieży w perspektywie tradycji i współczesności. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Artystyczny. Cieszyn, 168 (in Polish).
12. Oppenheimer, Todd. The Flickering Mind: Saving Education from the False Promise of Technology. N.Y.: Random House, Trade Paperback. 528 (in English). <http://www.booknoise.net/flickeringmind>
13. Paul Schafer, D. (2003). Culture and Spirituality Key to Life and Living in the Twenty-First Century, *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, Vyp. 1 (54), pp. 3–21 (in English).

Стаття надійшла до редакції 10.08.2021.

Прийнято до друку 15.09.2021.